

Näringsdepartementet
Landsbyggsavdelningen, Enheten för
jordbruk och
livsmedelsföretagande

n.remissvar@regeringskansliet.se

Stockholm 17 februari 2020

Diarienummer N2019/02952/JL

**Systembolaget Aktiebolag – remissvar på promemorian Ds 2019:19 -
Genomförande av EU:s direktiv om otillbörliga handelsmetoder mellan företag i
jordbruks- och livsmedelskedjan**

I promemorian lämnas förslag till genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/633 av den 17 april 2019 om otillbörliga handelsmetoder mellan företag i jordbruks- och livsmedelskedjan ("UTP-direktivet").

Systembolaget har beretts tillfälle att yttra sig över förslaget och återkommer härmed med följande kommentarer.

Systembolaget Aktiebolag ("Systembolaget") ställer sig positivt till UTP-direktivets syfte, dvs. att skydda leverantörer mot köparens otillbörliga handelsmetoder vid kommersiella köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter och ytterst till att förbättra jordbruksbefolkningens levnadsstandard. Systembolaget är dock av uppfattningen att utredningens förslag i vissa delar går utöver kraven i UTP-direktivet. Vidare ser Systembolaget behov av uttryckliga förtydliganden i vissa delar vilka redogörs för nedan.

1. Angående förbudet mot ensidigt ändrade villkor

UTP-direktivet ställer krav på införande av ett förbud mot att köparen ensidigt ändrar villkoren i ett avtal för jordbruks- och livsmedelsprodukter i fråga om intervall, metod, plats, tid eller volym för leveransen, kvalitetskrav, betalningsvillkor eller priser, eller vad gäller tillhandahållandet av vissa angivna tjänster.

Av skälen till UTP-direktivet framgår att syftet med bestämmelsen är att förhindra starkare köpare från att ändra överenskomna avtalsvillkor ensidigt, t.ex. genom att avlista produkter som omfattas av ett leveransavtal.¹ I skälen anges vidare att förbudet inte bör gälla i situationer då det finns ett avtal mellan en leverantör och en köpare som särskilt anger att köparen kan specificera en särskild

¹ Se UTP-direktivet, skäl 21.

del av transaktionen i ett senare skede med avseende på framtida order, exempelvis avseende de beställda kvantiteterna, eftersom ett avtal inte nödvändigtvis är ingått vid en viss tidpunkt för alla aspekter av transaktionen mellan leverantör och köpare.² Av dessa formuleringar framgår att förbudet enligt direktivet är avsett att träffa fall av *genuin ensidighet*, där köparen ensidigt ändrar förutsättningarna för redan ingångna avtal.

I utredningen förs ett resonemang som ger en annan och mer vidsträckt innebörd av uttrycket "*ensidiga ändringar*". Enligt utredningen ska förbudet enligt den föreslagna lagstiftningen kunna träffa även villkorsändringar som godtas av leverantören, om leverantören känner sig tvingad att gå med på villkorsändringen. Redan själva "*uppställandet*" av ett ensidigt krav på villkorsändring skulle kunna omfattas av förbudet (oavsett om leverantören godtar ändringen eller ej).³ Utredningens förslag går längre än UTP-direktivet i denna del.

Det noteras i utredningen att den föreslagna regleringen kan leda till väsentliga gränsdragningsfrågor mellan vad som i avtalsförhandlingar är att anse som en "*kommersiellt motiverad och förhandlad*" ändring av avtalsvillkoren respektive vad som är att anse som en "*ensidigt uppställd*" och därigenom förbjuden villkorsändring⁴. Systembolaget delar bedömningen att betydande gränsdragningsproblem kan komma att uppstå, eftersom tanken synes vara att frågan om leverantören känner sig tvingad att gå med på en villkorsändring ska beaktas i bedömningen. Subjektiva överväganden av detta slag är inte ägnade att skapa förutsägbarhet. Gränsdragningsproblemen uppkommer som ett resultat av att utredningen verkar föreslå att även ändringar som godtagits av leverantören ska kunna anses som ensidiga.

UTP-direktivets lösning, där endast *genuint ensidiga ändringar* av förutsättningarna för redan ingångna avtal förbjuds, möjliggör en mer förutsebar och praktiskt hanterbar reglering. I sammanhanget noteras att en ordning där endast genuint ensidiga ändringar av förutsättningarna i redan ingångna avtal omfattas av förbudet inte innebär orimliga eller oskäligen konsekvenser. Andra regelverk såsom konkurrenslagen och avtalslagen innebär gränser för vilka villkorsändringar som kan införas i förhållande till leverantörer som har en underlägsen eller svag förhandlingsposition.

Systembolaget ser positivt på och välkomnar att utredningen uppmärksammar fall av standardavtal och fall där en köpare av rättsliga skäl måste uppställa likalydande villkor för ett stort antal leverantörer. Systembolaget är, vilket utredningen också noterar, ett exempel på en köpare som på grund av *EU-rättsliga krav på icke-diskriminering* är förhindrat att avtala om olika villkor för olika leverantörer. Eftersom Systembolaget har avtal om försäljning av alkoholdrycker med ett stort antal leverantörer och då Systembolaget vid varje tidpunkt måste tillämpa samma villkor gentemot alla leverantörer, är Systembolaget rättsligt förhindrat att förhandla om inköpsvillkorens utformning med någon eller några leverantörer. Eftersom verkligheten kontinuerligt förändras måste Systembolaget

² UTP-direktivet, skäl 21.

³ Se utredningen, sid. 96.

⁴ Utredningen, sid. 96.

med jämna mellanrum ändra och uppdatera sina inköpsvillkor. Detta sker, som också konstateras i utredningen, efter avisering och med framförhållning samt med iakttagande av en avtalad mekanism för genomförande av villkorsändringar. Monopolsituationen innebär bl.a. att Systembolaget inte kan föreskriva avtalsvillkor som är oskäligen, diskriminerande eller på annat sätt innefattar dominansmissbruk.

Leverantör som oavsett anledning inte accepterar en ändring av inköpsvillkoren har rätt att säga upp avtalet med Systembolaget. Vad gäller möjlighet till prisjustering är utgångspunkten att det är leverantören själv som sätter priset på varan. Därtill finns en på förhand avtalad process för i vilka fall och när leverantören kan ändra priset på varan, som dock inte i sig är kopplad till aviseringssperioden för villkorsändringar.

Det bör uttryckligen och med tydlighet framgå i de dokument som tas fram i det fortsatta lagstiftningsarbetet att en sådan ovan beskriven ordning *inte* är i konflikt med den nya lagstiftningen. Detta för att säkerställa att Systembolaget genom sådan ordning även framöver kan upprätthålla kraven på icke-diskriminering och likabehandling mellan leverantörerna på det sätt som förutsätts enligt EUF-fördragets bestämmelser om statliga handelsmonopol och konkurrens.

2. Angående förbudet mot betalning senare än 30 dagar efter anmodan

Utredningen föreslår att det ska införas ett förbud mot att köparen betalar leverantören för beställda jordbruks- och livsmedelsprodukter senare än 30 dagar *efter det att leverantören har framställt ett krav på att fordringen betalas*. Utredningen föreslår i denna del en annan starttidpunkt för betalningstiden än vad som anges i UTP-direktivet med motiveringen att UTP-direktivets alternativa starttidpunkter framstår som onödigt komplicerade och svårtillämpade. Utredningen föreslår istället att starttidpunkten ska räknas från tidpunkten då leverantören har framställt ett krav på att fordringen betalas. Systembolaget uppfattar dock inte direktivets starttidpunkter som onödigt komplicerade eller svårtillämpade.

Om lagbestämmelsen utformas enligt utredningens föreslagna ordalydelse ställer sig Systembolaget dock frågande till *när i tid* leverantören äger rätt att framställa krav på betalning. Utredningen hänvisar i denna del till 2 a § räntelagen (1975:635), 1 kap. 5 § lagen (1936:81) om skuldebrev och 49 § köplagen (1990:931). Genom dessa hänvisningar till gällande civilrätt drar Systembolaget slutsatsen att utredningen ansett att tidpunkten för beräkningen av betalningstiden aldrig ska kunna starta före det att varan levererats (såvida parterna uttryckligen inte avtalat om annat).

Enligt förarbetena till 2 a § räntelagen anges bl.a. att det för bestämmelsens tillämpning krävs att det finns en *fordran* på betalning, vilket betyder att borgenären ska ha fullgjort sina skyldigheter och det således inte finns några andra villkor för fordringen som inte är uppfyllda (se prop. 2012/13:36, sid. 36).

För det fall betalningskravet ska utgöra betalningstidens starttidpunkt i enlighet med utredningens förslag, bör det dock enligt Systembolaget göras ännu tydligare i

det kommande lagstiftningsarbetet att beräkningen av betalningstiden inte kan starta före det att varan levererats (såvida parterna inte uttryckligen avtalat om annat).

3. Angående förbudet mot annullering av order med kortare varsel än 30 dagar

Utredningen föreslår att bestämmelsen om förbud mot annullering av en order med kortare varsel än 30 dagar inte bör särskilja färskvaror från andra jordbruks- och livsmedelsprodukter, dvs. det föreslås en generell 30-dagarsregel för annullering oavsett om det är fråga om färskvaror eller ej. Utredningen föreslår alltså en mer långtgående och strängare reglering än vad som följer av UTP-direktivet. Enligt Systembolagets uppfattning innebär den föreslagna regleringen flera svåra gränsdragnings- och tillämpningsproblem. Systembolaget avstyrker därför att förbudet ges den föreslagna omfattningen. Systembolaget anser vidare att förbudet endast bör gälla för färskvaror, precis som förutsatts i UTP-direktivet. Systembolaget vill i sammanhanget peka på följande.

Den situation som har stått modell för förslaget i denna del synes vara att köparen och leverantören avtalat om leverans av viss volym vid viss tidpunkt, att leverantören anpassat sig till denna situation, och att köparen senare än 30 dagar före leveransen annullerat ordern. Särskilt i fall som avser färskvaror där leverantören inte kan få annan avsättning för varorna framstår detta som oskäligt, och ett förbud mot annullering med kort varsel kan i dessa situationer vara motiverat.

Det finns dock många andra situationer som eventuellt kan träffas av det utvidgade förbud som föreslås i utredningen, och där ett förbud knappast kan anses motiverat. Problematiken kan illustreras av tillvägagångssättet vid Systembolagets avrop av varor. När det gäller varor i Systembolagets fasta sortimentet åtar sig Systembolaget att avropa varorna så länge de har en konsumentefterfrågan som motiverar lagerföring i aktuella butiker, enligt på förhand fastställda villkor. Eftersom Systembolaget har monopol på detaljhandelsförsäljning av alkoholdrycker har berörda leverantörer goda förutsättningar att bedöma efterfrågan och anpassa sin verksamhet till den förväntade försäljningen. Systembolaget genomför regelbundna avrop från berörda leverantörer för att ersätta varor som sålt slut i butikerna. Avrop och leveranser till Systembolagets butiker sker flera gånger varje vecka, och Systembolaget och leverantörerna har ett gemensamt intresse av att säkerställa att det alltid finns varor på hyllorna. Eftersom butikerna avropar en stor mängd varor varje dag kan felbeställningar förekomma, varför villkoren anger att felbeställda varor kan returneras till leverantören, varvid returfrakt dock sker på Systembolagets bekostnad. Eftersom det inte är fråga om färskvaror kan leverantören få avsättning för sådana varor genom andra försäljningskanaler alternativt vid senare avrop av Systembolaget. Systembolaget kan å andra sidan många gånger vara förhindrat att sälja varorna, eftersom det EU-rättsliga kravet på icke-diskriminering innebär att konsumentefterfrågan ska styra vilka varor som säljs i Systembolagets butiker. Systembolagets villkor i dessa delar är en naturlig och

rimlig reglering för att optimera parternas samarbete och gemensamma intresse av att säkerställa tillgänglighet av varorna.

Det är för Systembolaget oklart om den bestämmelse som föreslås i utredningen träffar den ovan beskrivna situationen eller ej. Systembolaget noterar i sammanhanget att utredningen gör skillnad mellan annullering av order och kommersiella returer. Gränsen mellan dessa olika företeelser är inte alltid helt tydlig. Vidare är det enligt Systembolagets uppfattning oklart om exemplet med felbeställningar faller in under det dispositiva förbudet om retur av osålda varor (avsnitt 8.11 i utredningen). Systembolaget anser att det i det kommande lagstiftningsarbetet bör klargöras att förbudet mot annullering av order inte ska påverka möjligheterna att avtala om kommersiella returer. Som nämnts ovan anser Systembolaget att utredningens förslag till utformning av förbudet i denna del leder till stora gränsdragnings- och tillämpningsproblem, och att bestämmelsen endast bör gälla för färskvaror. Utredningens förslag innebär att de nämnda problemen onödigtvis utsträcks till ett område där leverantörerna inte har motsvarande skyddsbehov.

Med vänlig hälsning

SYSTEMBOLAGET AKTIEBOLAG

Magdalena Gerger
VD